

M. 46203 : 1-36.

Uppf. ö. bes. av

folklivskoll. Erik Nilsson, Skövde
f. år 1893 i Västervik (Hälsö hfd.)

d 1933 i Kungälv

Skövde
D. 200000 hfd
Skövde
Uppf. av 1965

Skövde - och personhistorier. 1-36. M. 46203 : 1-36.
(Uppf. av 1965)

1965

ACC. N:R M.16203.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Till Folklivsarkivet .'

per

Här efterföljande anteckningar och uppteckningar rörande Glimåkra jämte av mig utförda linoleumsnitt i anslutning härtill sänder jag som prov till Eder lista nr 117: Lokal- och personhistoria. Jag har en tid varit betänkt på att trycka dem i småskrifter men det klena lokala intresset och de våldsamt stegrade tryckkostnaderna sätter stopp för vidare sådana planer. Jag har dock hunnit med följande alster:

Göingeminnen 1935. /Brandkärstidning/.

Göingeminnen 1938. Bok.

Göingeminnen 1939. /Brandkärstidning/.

Amerikafarare. Glimåkra 1957.

+Folklivsbilder I 1961.

+Pehr Johnsson. 1963.

Folklivsbilder. II. 1964.

Kistebrevet. 1964.

Glimåkra bibliotek och beskrivning. 1964.

Dessa skrifter sänder jag Eder gärna i den mån jag inte redan insänt dem.

Eftersom jag nu står i begrepp att lämna orten och mina handskurna klicheer och lösa anteckningar löpa risken att skingras gör jag gärna vidare avsnitt för Eder räkning i den mån sådant kan vara av intresse.

Glimåkra den 25 mars 1965.

Erik Månsson.

Erik Månsson
skolan.
Glimåkra

Bild a. Herr Paul rider till kungs.

Detta minne anknyter till en i kyrkan bevarad epitafium över kyrkoherden Paul Enertsen, 1674-1718, där han avbildas hållande ett fickur i handen. Den är den mest kända av alla sockenminnen och berättas ofta av varje någorlunda initierad sockenbo. Sägner går ut på att denne präst, som redan en tid här tjänstgjort som biträde till företrädaren Gert Pedersen, kände sin ställning hotad av andra framförda kandidater till tjänsten och då tog saken i egna händer genom att rida till kungen i Stockholm för att få förord på högsta ort. Han blev då lovad platsen på villkor att hans företag inte förorsakade mässfall följande söndag. Genom nött och dag red han så i sporrsträck tillbaka och kom i sista stund till mässan. I Martin Weibulls levnadsbeskrivning över denne präst förekommer ingenting om denna ritt. Men Pehr Johnsson har i en romantiserad skildring av ritten lämnat ~~en~~ uppgift på något dokument därom som skulle finnas i Riksarkivet. Enligt Torsten Lundbergs antagande skulle möjligen en sådan hänvändelse till kungen kunna ha samband med Herr Pauls tvister om tionde.

Bild b. En annan framställning av samma ämne.

Sägner har skildrats av Zackarias Collin i ett bekant kväde.

Bild c. Herr Paul Olai från Knisslinge och Hjärsås, som år 1612 förgiftade en trupp svenska ryttare, som plundrade prästgården.

Händelsen är levande i folkmedvetandet och berättas alltid i samband med Knisslinge. Det finns uppgifter om händelsen i Lovens göingeskildring 1745 och hos Gillberg 1767.. Några tidigare skriftliga dokument lär inte finnas och inga uppgifter om källan hos nämnda författare, varför man kan anta att den härstammar från ett ursprungligt folkminne. Enligt alla uppgifter flydde prästen efter dådet till en ö ute i sjön Immeln "Quinneöen eller Kieröen kallad" Lovén, som påstår att han där under lång tid utövade sitt präst-ämbete för hemliga beökare från ett stenaltare, som ännu utvisas. men en annan författare skriver, att han i sin sockenflykt till

till

den öde Immeln-ön "en lång tid blev förhindrad att utöva sitt ämbete." Hoffberg. En annan ö har i senare tider utpekats som Paul Olsens uppehållsort nämligen Prästön "och där utvisas också ett gammalt stenaltare, "varifrån prästen predikat till folket", Pehr Johnsson. Folke Johnsson i Knisslinge, som intresserat sig för denna sägen gjorde 1963 ett besök på båda dessa öar, men fann på intetdera stället något som kunde kallas för ett stenaltare.. Han tror att denna uppgift är direkt tillagd i folksägnen. Lové's De Gothungia skrevs 1745 alltså 140 år efter händelsen och man har därför ingen anledning att betvivla den återgivna traditionens äkthet. Säkerligen har både förgiftningsepisoden och flykten till ön ägt rum men vidare ursprungliga dokument än folktraditionen lär inte heller i detta fall finnas, men beträffande ön i Immeln har folkminnet farit med vilseledande uppgifter. Bilden avser att visa den olycklige prästmännens ånger över den hemska ogärningen.

Bild d. Svenskingastenen i Tykatorps skog.

Stenen är ett tio gånger tio meter stort flyttblock bleäget på en höjd ute i skogen och ett grytliknande dolt rum inunder omtalas i sägnen som ett gömställe för snapphanar. Per Olofsson i Sibbhult berättar sålunda att ett sällskap snapphanar där höll sig dolda. Svenska knektar var utskickade och tvingade bonden på Tykatorp att utvisa gömstället. Komna ett stycke från stenen avlossade emellertid bonden ett skott, som varnade snapphanarna, som rusade ut och övermannade svenskarna. "Denna sägen har i urminnes tid berättats i orten". Den förekommer i litteraturen först genom ett omnämnande hos Torsten Lundberg. I mitt tidigare omnämnande av denna sägen har jag förväxlat snapphanarnas och svenskarnas roll/.

Bild e. Katten blåser i silverhorn.

En i Glimåkra, av fru Rut Svensson, framsagd ramsa så lydande:

lydande: Kråkan sitter på kyrketorn mä sina ungar, katten blåser i silverhorn, så de rungar."

Bild f. Sägner om silverklockan.

Huvudpersonen är den unge Gert, som drömmer om att göra något för att mildra folkets vilda sinnelag. Han kommer i klockgjutarelära hos Mons i Köpenhamn. Där gör han sig betrodde och värderad för sin yrkesskicklighet och får så småningom möjlighet att i hemlighet gjuta en otillåten mängd silver i en beställd kyrkklocka. Han får glädjen att se folket glädjas åt den vackra klangen men blir senare bestraffad och dödad av mästaren. Ett bål har intill senaste tid hedrat hans minne.

Bild g. Jätten slår tornet av Glimåkra kyrka.

Glimåkra kyrka har ett ovanligt, platt torn och saknar helt spira. Anledningen anges i sägner vara att jättarna i Trollabacken med ovilja såg kyrkebygget och kastade väldiga block för att förstöra den. De råkade emellertid bara spiran, som man sen lät vara för att hålla fred med jättfolket.

Bild h. Unaman, Sunaman, Vinaman.

Det var biskop Sigfrids i Växiö tre brörsöner, som först predikade kristendomen i Göinge på 990-talet, en tradition eller sägen som omnämnes av skriftställare Per Möller i en artikel, men som jag inte funnit på annat håll.

Bild i och j. Korset i Hittarp.

Berättelsen om detta kors hörde jag av hemmansåboen Bengt Persson, på vars ägor det låg någon gång på 20-talet Korset var då i bristfälligt skick och ersattes med ett nytt. Det är rest till minne av en duell, som där utkämpades år 1714 mellan ryttmästare Anders Renner Södra Skånska dragonregementet och hans löjtnant Justus Weijer. Händelsen har sedermera historiskt dokumenterats av Pehr Johnsson i en artikel i "Göingeminnen" 1939.

Bild k. "Hasparens".

Ett numera öde torp, helt förfallet, med traditioner från vävnadshemslöjden i gamla tider. Ingår i en serie skildringar av de gamla torpen, som sedan flera år pågår med visst understöd från myndigheterna.

Bild l. Jeppas torp i Östaröd.

En backstuga uppfördes på platsen 1861. Bebyggdes först av äbbonen på hemmanet Jeppa Olsson. Jeppa bodde där först med sin moder men gifte sig 1874, då torpet ombyggdes i sitt nuvarande utseende. Bebyggdes senare av Jeppas syskonbarn, Magnhild och Joel Svensson. Joel, som var dövstum, halkade en vinter på trappan och slog ihjäl sig några år efter systemens bortgång. Detta hände år 1952 och samma år inköptes torpet som sommarbostad av lektor C.F. Glimberg, Kristianstad.

Bild m. Torpet Skottatorp i Wesslarp.

Torpet uppfördes på 1700-talet med öppen fyr och ryggås. Den förste kände innehavaren var en man, som hette Åke Persson. Han var brännvinsbrännare till yrket. Han hade en festerdotter Hanna född 1816. Hon blev så småningom ägare till torpet och stammöder för en lång rad brukare fram till 1931, då torpet inköptes och ombyggdes av byggmästaren August Mårtensson, död 1965.

Bild n. Bjassa-Häns.

Ett original från ett torp i Wesslarp, där han levde hela sitt liv men gjorde sig känd för sina fantastiska äventyrshistorier från uppiktade färder., som han kunde framföra på ett oefterhärmligt sätt. bl. a. denna hur det gick till när han var med och stormade Lepsi porta. Fritt återgiven efter relation av sågverksägare Björn Persson, Rolstorp. som själv hört den berättas av Bjassen.
" När den svenska hären hade hållit på och skjutit bort nästan allt krutet på fästningen, sa Kal-Johan till general Kadrill: "hånt faen skjuter du egentligen, de syns ju inte ett hol inu.?"

Men Kadrill va inte goer han heller utan svarte barskt: "Om in-

"Om in-

te ja kan skjuda hel, o ingen anen heller kan, så ä ditta omöjelitt"

"Då frågte ja Kal-Johan", sa Bjassen, "em ja kanse fick by te o försöga". Men då fnös general Kadrill: "Jaså han ä frå Glimmare, o han kan inte träffa en pia på munnen udan hjälp".

Men Kal-Johan visste se ingen rå o han sa: "Min liv ska du få försöga, Hännis". Sin sa fick ja do stasste piba do haden, men krydded räckte inte halväjs. Men då sprängt Kal-Johan o kom tebags mä stövlana fyllda mä krydd o ja smite te Kadrill o tänkte: "Nu faen taden ä da hänt." Ja laddade ojt skod, sa da va knafft plass te forladdningen o ja sejtade nett på najlaboran, for ja begrev da va nimmast, o sin gu sa small da, så alla doj som sto där, drattade på ännen, men portana flö opp på vi gavel o borgmästaren kom spinganes o skreg: "För Farao, kara, stäng daren".

Men Kal-Johan va kvicker ing mä alla knajtana o slo borgmästaren o to stan. Men på kejlen nå vi soden bänkade sa Kal-Johan: "Da va gu Bjassen, som skåd, o han ska sin belöning". Så to han op sin gullsnusdosa o ga me.. Nå han öbnade loged, va där en pris ijén å så sa han: "Prisen tar ja men dåsan får du." O Kadrillen stog där skammanes.

Bild o. Bier-Johan.

Han hade ursprungligen varit bierutkörare för Finlands bryggeri till stenbergen till stenbergen i Glimåkra och Örkened och bärare av en otrolig massa historier paschaser med en oafterhärmlig komik. "De finska bierena, ho ä bsjst" har man efter honom.

Bildp. Johan Lander som sjuttonårig stenhuggare.

Han lever ännu, 80-årig på älderdomshemmet och har berättat hur han var med år 1893 i det lag, som slog den första "boran" i berget vid Björkeröd. Det var ett lag ute på "suggbrytning" och man trodde först man hade påträffat en ovanligt stor "sugga". d.v.s. löst granitblock, men så visade det sig vara själva berget och så

och så

kom den stora stenbrytningen i gång.

Bild q. Borrningen.

Socknens mest berömda "original" genom tiderna om vilken det skrivits och berättats en mängd historier. Han var ett "fattighjon" sen barndomen med ett okuvligt frihetsbegär och vandringslusta med livsprincipen: "Borja öllri arbea, for då får du inte göra aned hojla ditt liv." Jag kommer att närmare berätta hans historier i serien Personhistoria om dessa original däri kan tänkas inpassade. Han var bekant bland annat för sitt religiösa sinnelag och samlade intensivt på gamla biblar och psalmböcker. En gång kom han till Sibbhult och tiggde bland arbetarna. Dessa lade upp en hög mynt för honom. ~~Han ville~~ om han ville bedyra att det inte fanns någon Gud. Borrningen tvekade men arbetarna ökade på högen. och när den blev tillräckligt stor sopade han ner den i sin ficka och sade: "Få vall ha ad som i villen då."

Bild r. Wiks Nisse.

Han var bygdens storjägare och synnerligen stolt över sina bragder med uppvridna mustacher, som han eftertänksamt strök när han berättade sina jakthistorier. Men en gång missade han en älg på sitt pass till jaktkamraternas stora förargelse. Då föll den ena mustachen ned.. När han kom hem hade gumman hans redan hört missen omtalas och hon mötte honom med ett triumferande hänskratt. Då föll den andra mustachen och reste sej aldrig ur denna bedrövelse

Bild s. Borrningen.

Han samlade på psalmböcker, snus och karameller, älskade mat och den friavandringen på vägarna och har beskrivits av bland andra konservator C.O.Svensson i en dikt sålunda:

"På socknen gick Borrningen, det rödskäggiga, matsriska fattighjonet och bar sina smörgåspaket innanför blusen, på magen skrattande, rund och fet. Han gick glad och lätt på sommaren på nakna fötter i landsvägens solblekta sand. Han log, var trasig men

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

men

glad åt hela världen och maten.. När han blev bjuden värmemat, tömde han faten. Han gick utsocknes, gjorde socknen känd vida omkring. Bar på sin mat, log i sitt skägg- av serger och bekymmer - bar han ingenting".

Bild t. Sjunne målare.

Skämtare och historieberättare. Skicklig yrkesman och uppskattad frö sina historier och sin fyndighet. En gång kom han ner på järnvägsstationen och fick höra stinsen där kverulera över alla bristfälligheter och kan ni tänka er, sa han rättorna springer rätt ut på golvet. Då fnyste Sjunne på sitt karakteristiska sätt och tog till orda: "Tåt mä re Herr Stins, ja har också vatt sän, men de går över."

Bild u. Gullsmen.

Torpärs på Bosarp och skicklig byasmed men på äldre dagar lite trög med sitt arbete. En gång hade ett fågelpar valt ut en rynka i hans blåsbälg till sin bebyggnad. Han blev mycket intresserad av de små hyresgästerna och svarade alla kunderna den våren med förklaringen: "Ja vänne inte förr stejnschiden".

Bild v. Snapphanegrottan.

En kilometer från samhället ligger en grotta, rymlig för 30 personer, med rökgång, eldhäll och dränering, som ännu in på 1800-talet enligt sägnen var bebodd och tidigare varit tillhåll för snapphanar.

Bild x. Tockarpsstenen.

Ett ofantligt flyttblock vars övre terass är fullsatt med dessa små tretaliga skålformar, som gå under namnet älvkvarnar och anses ha med soldyrkarkulten att göra från tidig järnålder.

Bild y. Den sällsynta vintereken med helbräddade blad i Högsma.

Den upptäcktes år 1865 och är beskriven av den från socknen berömda apotekaren Nils Persson i Botaniska notiser år 1884.

1884.

ACC. N:R

M. 16203:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Bild z. Lyse-bjer i Kullaskogen.

Namnet på en hall högst uppe på det etthundrafyrtio meter höga berg nordost om Immelsjön som går under namnet Kullaskogen. Man har där den vidsträcktaste utsikt över göingebygdens åsar och dalgångar. Den förmodas i folkminnet ha fått namn som vårdkasplats i krigstid men man kan förmoda att den också kunnat tjäna en mera avancerad ljussignalering under ofredstider.

Bild å. Barnakullen.

I byn Barnakulla utvisas en jordhög, där enligt sägnen en moder i hemlighet jordat sitt döda barn och byns namn därav kunnat härledas.

Bild ä. Niels Nielsen Brahe på Vanås.

Han reste under bondeoroligheterna år 1525 8000 göingar i den av Sören Norrby ledda frihetskampen för Kung Kristian den andre. Uppröret nedslogs av Daniel Rantzau vid Lund och Landskrona och själv gick Brahe sorgliga öden till mötes. Händelserna ha behandlats i romanform av en dansk författare under titeln "Niels Nielsen Brahe och rätttegången mot honom" finns återgiven i Dansk Concelie Brevböcker.

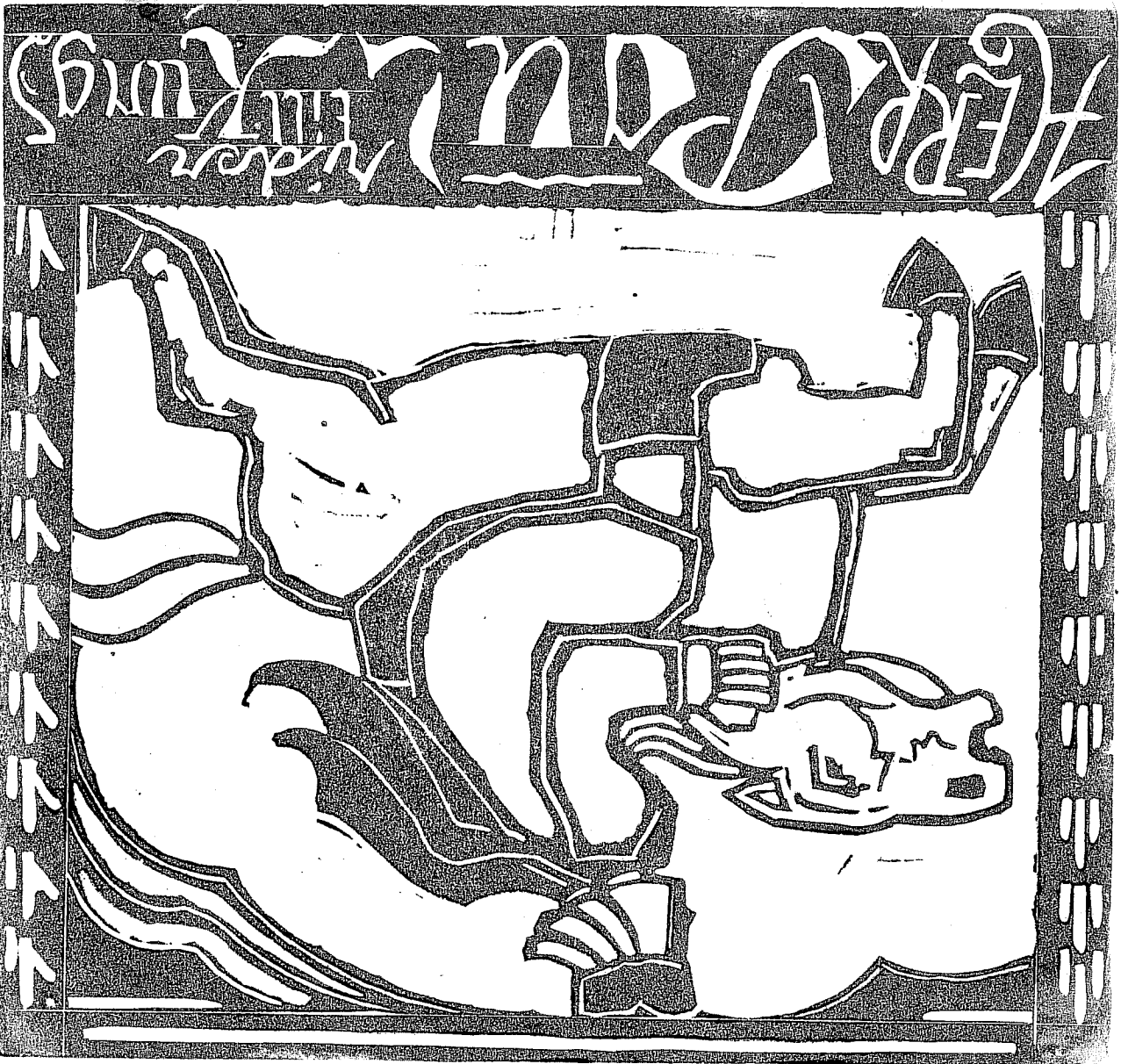
Bild ö. Svärt-Orren.

Svårtorren var en frigiven fånge bördig från Örkened. Han hade enligt sägnen på 1840-talet i Glimåkra prästgård fått se prov på korgar flätade av tunna spånar och fått besked på tillverkningsmetoden, som han sedan på egen hand utformade och från honom skulle sedan den korgtillverkning, som blev en så betydande hemslöjd i speciellt Glimåkra och Örkened ända fram i vår tid.

M. 16203: 2.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Handwritten notes:
L. 16203
M. 16203

M.16203:10.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

M. 16203 : 2.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

16203

M.16203:10.

Bild b.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Bild C.

M.16203: //

FOLKLIVSARKIVE1
Institutionen för folklivsforsk
ning vid Lunds universitet

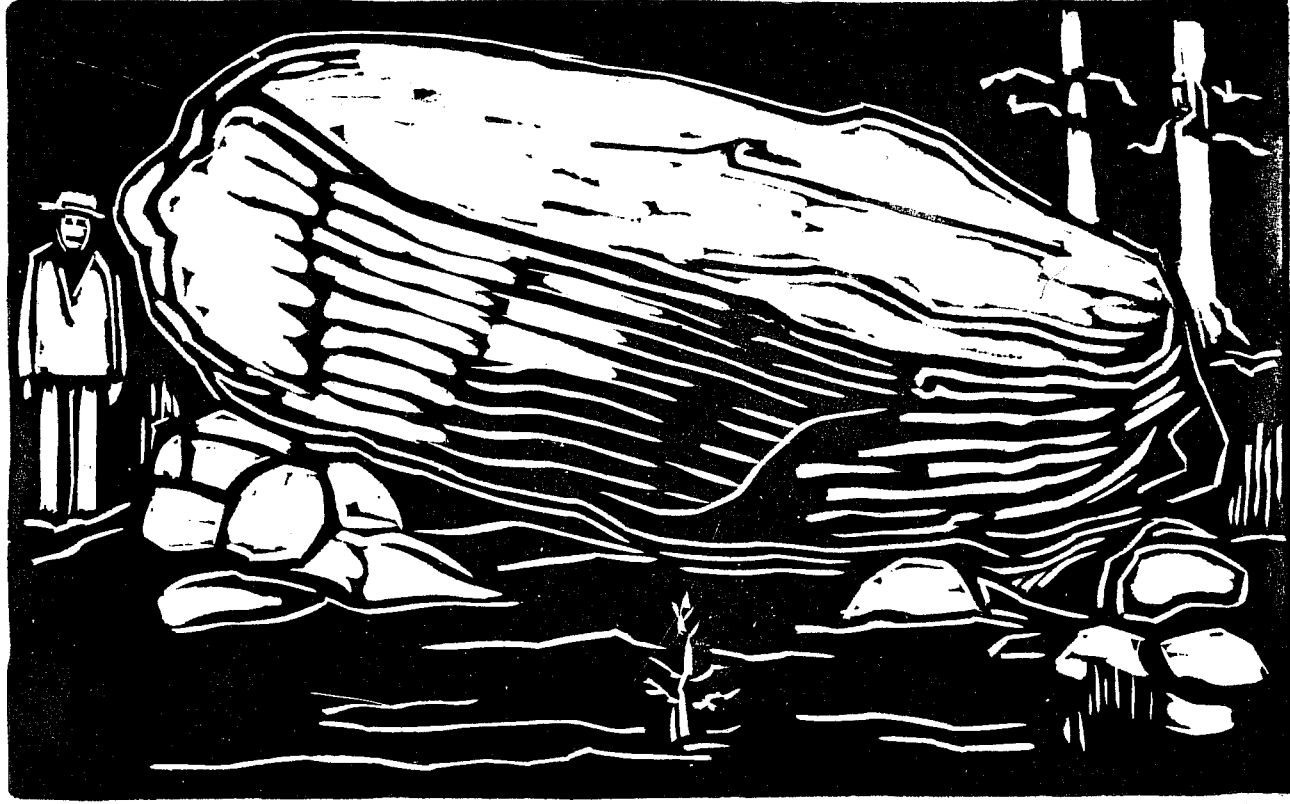
M.16203:18.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Pild.

M.16203:12.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Bilde.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

M. 16203:13.

Bild f.

M. 16203:14.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forsk-
ning vid Lunds universitet

Bild 9.

M. 16203:15.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

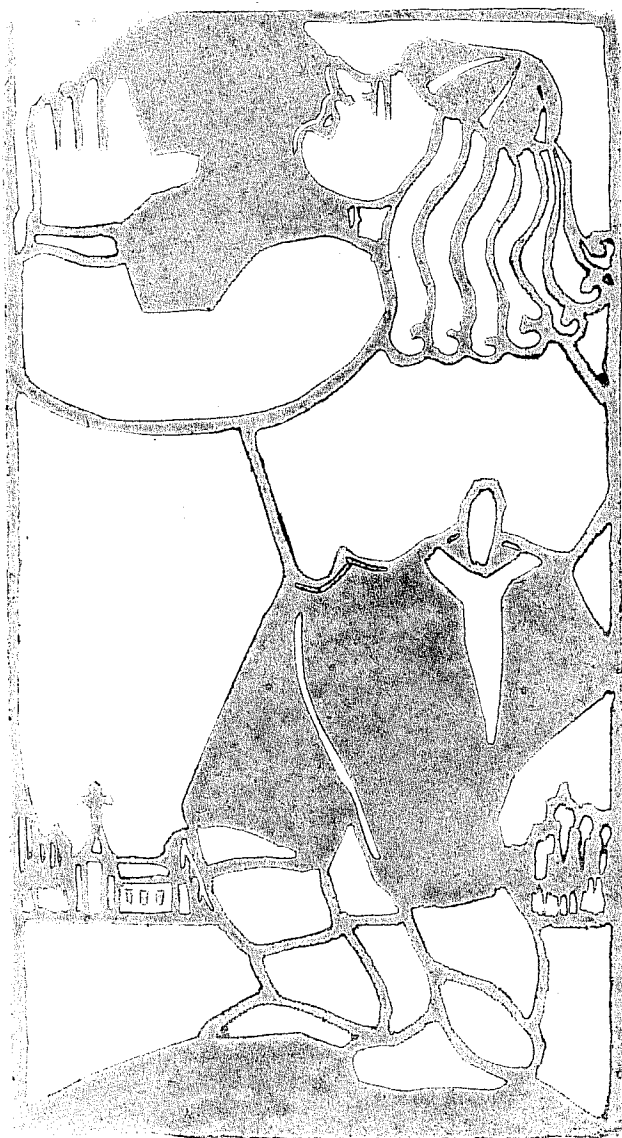
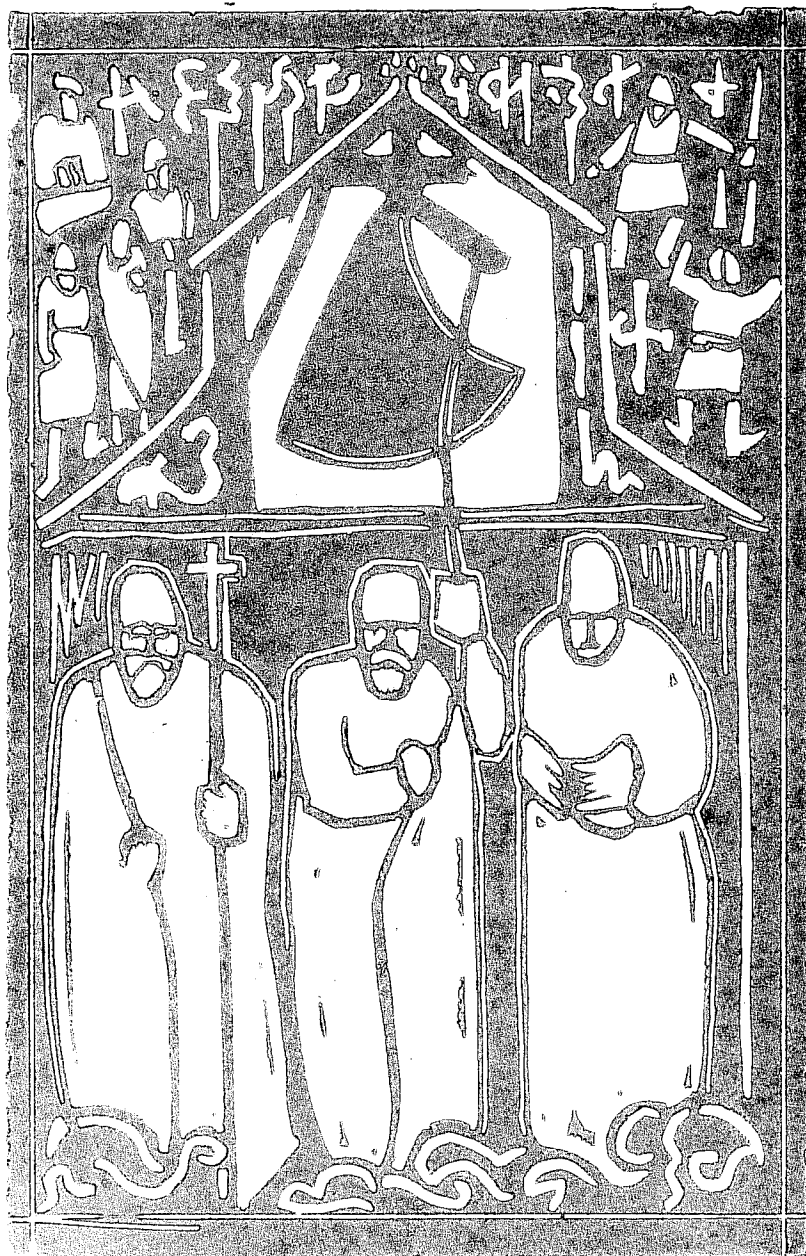

Bild h.

M. 16203:16.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

21

M.16203:17.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för kulturforsk-
ning vid Lunds universitet

Ärld yf.

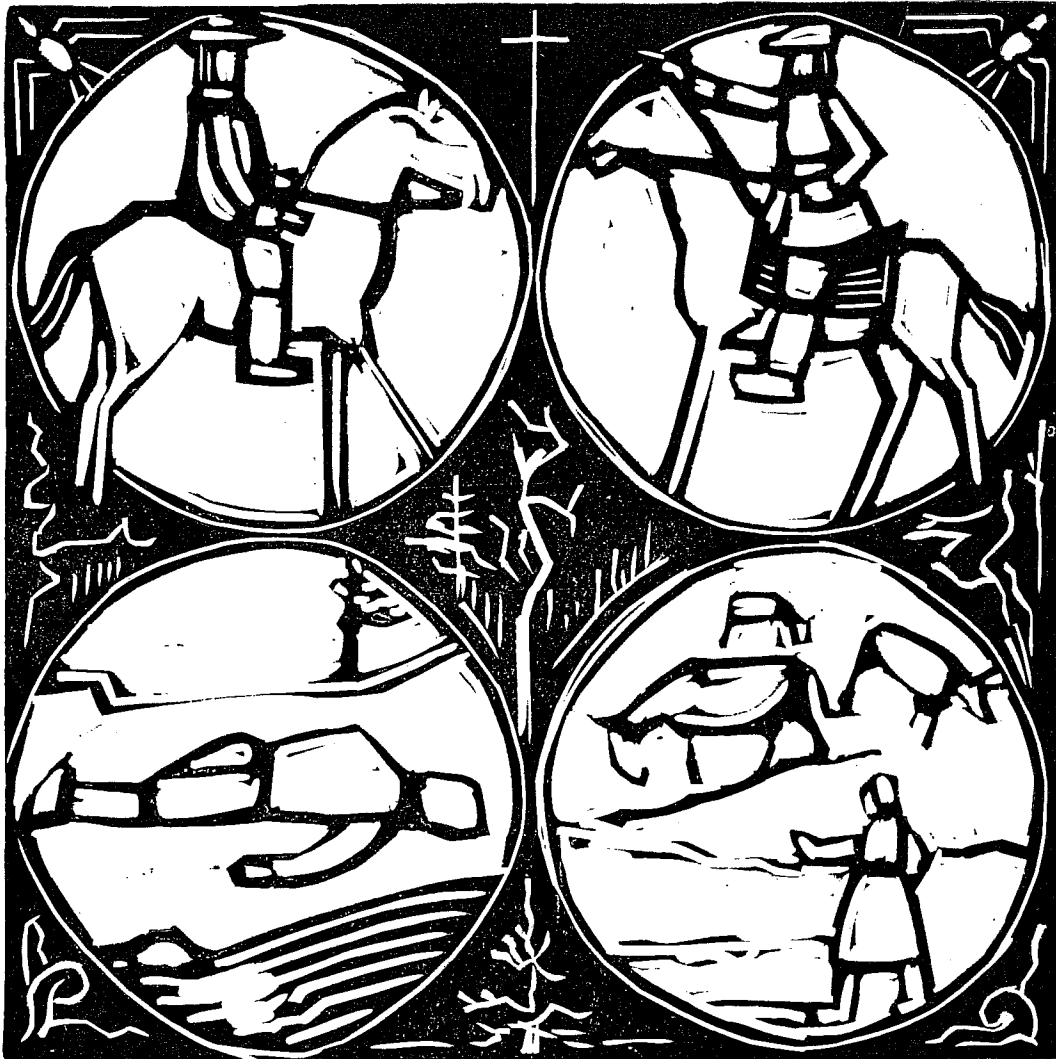

bild k.

M.16203:19. FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

//

bild l.

M.16203:20.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

M.16203:21.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

bild m.

2.

bild nr

M. 16203:22.

FOLKLIVSARKIVE

Institutionen för folklivsfors-
ning vid Lunds universitet

bild o. M. 16203:23.

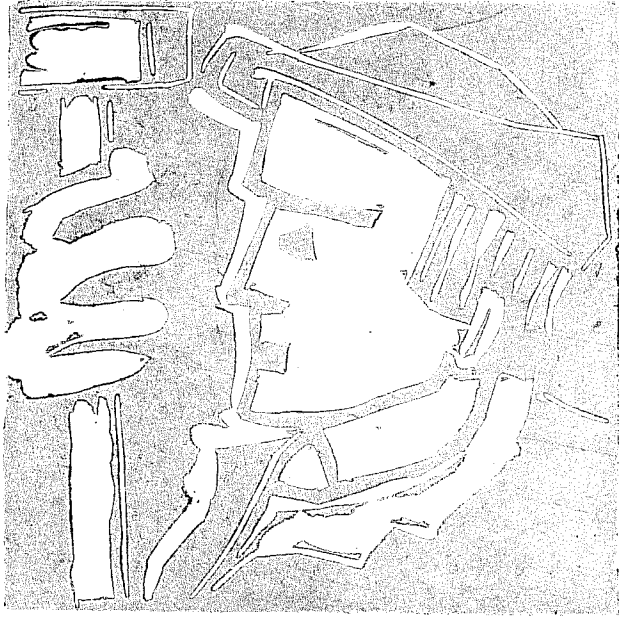
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

bild p. M.16203:24.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

berdg
7

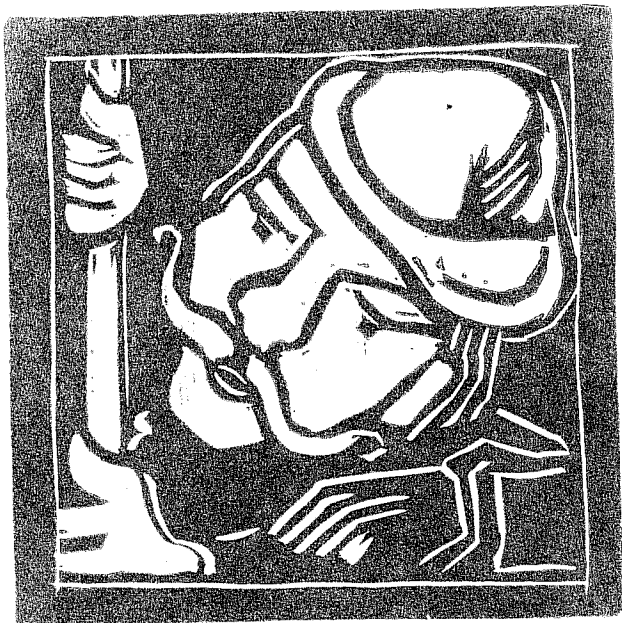
M.16203:25.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

71

leilw 3.

M.16203:27.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Bild 7.

M.16203:28.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

bild u

M.16203:29.

FOLKLIVSARKIVE
Institutionen för folklivsforsk
ning vid Lunds universitet

Bild v.

M.16203:30.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Bild X

M. 16203:31.

FOLKLIVSARKIVE
Institutionen för folklivsfors-
ning vid Lunds universitet

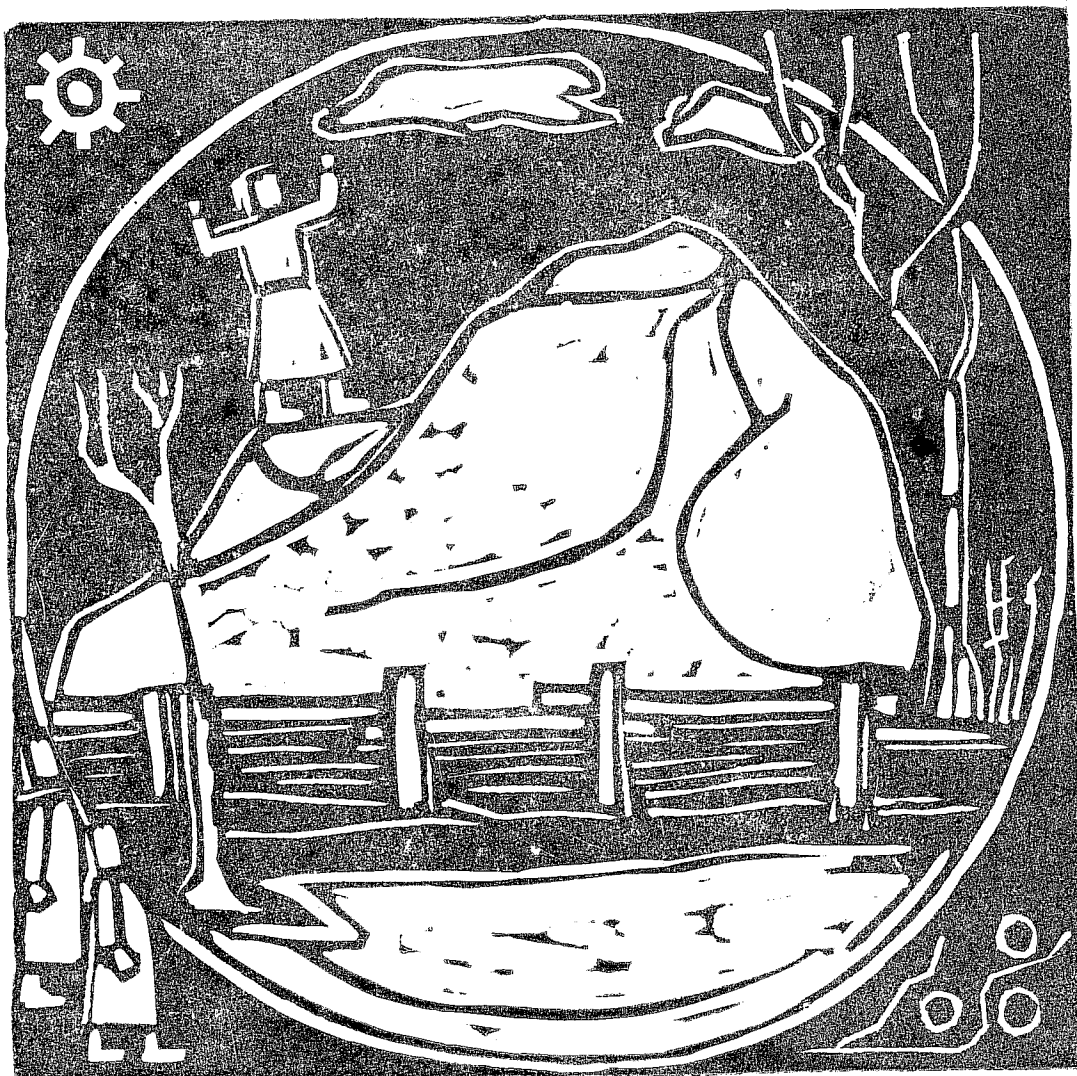

bild y.

M. 16203:32.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

bid z

M.16203:33.

Bild a

M.16203:34.

Andā

M. 16203:35.

Bild 5

M.16203:36.

